

УДК 378

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА ВИМОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА**І.Г.Герасимова, Н.А.Марценюк**

Анотація. В статті обґрунтовується важливість як іноземної підготовки, так і формування професійної мобільності, фахівців у сфері менеджменту.

Ключові слова: професійна діяльність, професійна підготовка, професійна мобільність, професійні якості, професійні обов'язки менеджера.

Аннотация. В статье обосновывается приоритетность иноязычной подготовки и формирования профессиональной мобильности специалистов сферы менеджмента.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессиональная подготовка, профессиональная мобильность, профессиональные качества, профессиональные обязательства менеджера.

Summary. The article is devoted to the problem of specialists training in the sphere of Management; the importance of foreign language training and professional mobility forming are substantiated in the article.

Key words: professional activity, professional training, professional mobility, professional qualities, professional duties.

Постановка проблеми. Стрімкі зміни суспільного буття, що характеризують перехід до постіндустріального, або ж інформаційного, суспільства спричиняють зміни всіх галузей діяльності. Значні трансформації відбуваються й у сфері управління, що зумовлює посилення вимог до спеціалістів з менеджменту.

Однією з характерних особливостей розвитку інформаційного суспільства є зростання ролі сфери послуг, посилення значення інтелектуального потенціалу. Інформація, знання стають головним виробничим ресурсом сучасності, проте вони швидко застарівають, а отже виникає потреба їхнього оновлення. Вимоги сучасності диктують зміни до професійної підготовки нової генерації управлінських кадрів, фахівців з менеджменту.

Динамічні перетворення, що відбуваються, не оминають і аграрну галузь. Успішність розвитку АПК значною мірою залежить від виходу української сільськогосподарської продукції на міжнародні ринки, що пов'язано з процесами євроінтеграції, інтенсифікацією міжнародної торгівлі. Маємо передбачити можливість візитів у нашу країну іноземних партнерів, стажування українських фахівців за кордоном, прихід на агропромисловий ринок України представництв іноземних компаній тощо. Усе назване вище значно розширює можливості професійної реалізації молодих спеціалістів з менеджменту й зумовлює актуальність іноземної підготовки майбутніх фахівців як засобу реалізації професійної мобільності. Сфера професійної самореалізації фахівця, який вільно володіє іноземною мовою, значно розширюється, збільшує шанси досягнення професійного успіху.

Тому вимоги до менеджерів-професіоналів у сучасних умовах вже не обмежуються тільки теоретичною і практичною вузькоспеціалізованою підготовкою. У таких умовах знання іноземної мови

стає обов'язковою складовою професійної підготовки, воно сьогодні вже не є метою, а засобом, ознакою професіоналізму фахівця.

Повною мірою погоджуємося із думкою, що професійна діяльність в умовах, які стрімко змінюються, зумовлює ситуацію, коли перемагає той, хто навчається оперативнo і таким чином має змогу якомога швидше відповісти на будь-який «виклик». Виразним на часі постає професіоналізм високого гатунку [4].

Варто зважати на те, що професійна діяльність фахівця з менеджменту в ситуації нестабільності на ринку праці зумовлює потребу всебічного розвитку особистості. Саме розвиток інтелектуальних властивостей, спрямованості, самосвідомості є передумовою адекватного сприйняття реальності, набуття життєвого досвіду, зумовлює шляхи адаптації, які надають змогу фахівцеві змінювати свою поведінку залежно від ситуації, що виникає.

Потреба гнучкого реагування на ситуацію, яка складається на ринку праці, зумовлюється також і відсутністю гарантованих державою місць працевлаштування, досвіду роботи, що становить значні труднощі для молодих спеціалістів з менеджменту. Досить часто молодь, яка має підготовку у сфері управління, постає перед необхідністю змінювати напрям професійної діяльності, переходити із однієї галузі виробництва в іншу, завдяки самоосвіті здобувати професійно необхідні знання, вміння, навички. Усе назване вище й становить основу професійної мобільності.

Аналіз раніше виконаних досліджень. Попри важливість і актуальність формування професійної мобільності майбутніх фахівців з менеджменту в аграрній сфері в процесі іншомовної підготовки, цю проблему ще не досліджено достатньою мірою. Починаючи її вивчення, маємо визначитися з основною категорією нашої наукової розвідки – «професійна мобільність». Зазначимо, що проблему професійної підготовки менеджерів досліджували Н.Андрущенко, Л.Бондарєва, Л.Влодарська-Зола, Є.Воробйова, І.Герасимова, О.Деркач та ін.

Питання іншомовної підготовки в професійному становленні фахівців з вищою освітою розглядали вітчизняні вчені Я.Булахова, Л.Канова, Н.Шеверун, зарубіжні науковці А.Е.Бижкєнова, Н.Кубанєва, І.Нєщадим, Є.Соколова та ін.

Різні аспекти професійної мобільності та конкурентоспроможності фахівця на ринку праці розглядали такі науковці, як П.Блау, Н.Василенко, Л.Данилов, Н.Ничкало, О.Симончук, Д.Чернілевський, О.Щербак та ін.

Психолого-педагогічний аспект формування професійної мобільності розглянуто в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Л.Амірова, Л.Горюнова, Є.Іванченко, О.Львов, Н.Кожемякіна, Л.Суценцева, І.Хом'юк та ін.

Мета статті – узагальнити погляди на сучасне розуміння поняття «професійна мобільність», а також визначити її місце в структурі професійної підготовки сучасного менеджера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема професійної мобільності є багатоаспектною, проте останніми роками активно здійснюються педагогічні дослідження щодо її формування в майбутніх фахівців різних напрямів діяльності.

Зупинимось, насамперед, на сучасному тлумаченні поняття «мобільність».

Зазначимо, що це явище потрапило у коло наукових інтересів представників різних галузей наук: філософії, соціології, економіки, психології, педагогіки та ін. Попри різні тлумачення мобільності, всі вони пов'язуються з рухом, дією. Мобільність – це рухливість, здатність швидко виконувати певні завдання [16].

Відповідно до сфер діяльності людини мобільність може бути різних видів, а саме – соціальна, кар'єрна, трудова, професійна, академічна, культурна, соціокультурна та ін.

Професійна мобільність є одним із видів мобільності сучасного фахівця. Так само як інші види мобільності, вона також пов'язана із здатністю до переміщень. Закономірно, що зміст професійної мобільності становлять рух, динаміка, активність, готовність до змін, а також певні професійні якості, які їх забезпечують, зокрема – готовність навчатися та перенавчатися, самовдосконалюватися, опановуючи нові напрями діяльності як у межах набутого фаху, так і за потреби його зміни. Закономірно, що професійну мобільність радше розглядають у двох аспектах: як характеристику діяльності та якості особистості. Готовність і здатність виявляти ці якості у професійній діяльності свідчить про те, що спеціаліст є професійно мобільним.

Зауважимо, що явище мобільності починають досліджувати представники соціологічних наук. Зокрема, П.Сорокін [15, с. 373] визначає соціальну мобільність як певний перехід індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції до іншої, а професійну мобільність розглядає її основним компонентом.

Професійна мобільність розглядається також як вид трудової мобільності. Прикладом може слугувати визначення С.Кугель [11, с. 50], де в основу професійної мобільності вкладається зміна становища працівників або їхніх груп у сформованій професійній структурі суспільства.

Є підстави стверджувати, що в основі сучасного розуміння професійної мобільності перебувають соціальні переміщення – зміна статусу індивіда в соціальній структурі організації, а також трудові переміщення, які характеризують рух у професійній структурі суспільства.

Підкреслимо також, що тривалий час мобільність робочої сили (традиційно – у радянській науці) розглядалася як негативне явище, що пов'язане із плінністю робітників та їх звільненням (С. Рошін і Т. Разумова) [13, с. 233]. Проте сьогодні її виявлення забезпечує фахівцеві успішну самореалізацію в суспільстві, розвиток якого неможливо спрогнозувати й передбачити.

Здійснене нами узагальнення різних потрактувань до визначення професійної мобільності дає змогу виділити три підходи, які, на нашу думку, є найбільш поширеними.

Як соціальну категорію професійну мобільність розглядали С.Кугель [11], П.Сорокін [15].

Психологічний підхід до аналізу професійної мобільності здійснювали Ю.Дворецька [5], Л.Сушенцева [17] та ін.

Науковці А. Ващенко [2], Л. Горюнова [4], О. Дементьєва [6], Н. Кожемякіна [10], Л. Сушенцева [17], Ю. Гуров, Т. Сильвестрова [3] та ін. досліджували професійну мобільність як педагогічну категорію.

На підставі аналізу та узагальнення робіт названих вище науковців ми систематизували тлумачення професійної мобільності, поділивши їх на соціологічний, психологічний та педагогічний підходи, представленні в таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до розуміння поняття «професійна мобільність»

Підхід	Змістовне наповнення
Соціологічний	Зміна позиції індивіда у професійно-кваліфікаційній структурі суспільства; становище, яке здатні посісти індивіди в суспільстві; зміна індивідом чи групою індивідів однієї професії на іншу, у вузькому значенні – швидке виконання певних завдань; професійний вибір молоді; плінність робітників та їх звільнення
Психологічний	Якість особистості, необхідна для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві, яка є результатом самовдосконалення особистості, базується на стабільних цінностях та потребі у самоорганізації, самовизначенні і саморозвиткові, здатності швидко реагувати на зміни в соціумі завдяки грамотності, освіченості та професійній компетентності і проявляється як психологічна готовність фахівця до розв'язку широкого кола виробничих завдань, здатність оперативно, швидко перебудовуватись залежно від ситуації, гнучкість поведінки; здатність і готовність швидко й успішно опановувати нову технологію, виконувати нові виробничі завдання, здобувати необхідні знання й уміння; процес перетворення людиною самої себе, а також професійного та життєвого середовища.
Педагогічний	Інтегрована сукупність соціальних, індивідуальних та професійних якостей особистості, яка проявляється у здатності успішно переключатися на інший вид діяльності, а також змінювати вид діяльності у професійній сфері; вмінні ефективно використовувати систему професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у сфері діяльності та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого, володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного оволодіння; результатом якої є її самореалізація в обраній професії та житті; процес самовдосконалення особистості та перетворення професійного й життєвого середовища.

Узагальнюючи визначення, які дають науковці, ми можемо зауважити, що в основі соціологічного підходу визначення професійної мобільності є опис змін позиції індивіда в соціальній структурі суспільства. В основі психологічного підходу – особисті якості індивіда, які дають йому змогу здійснити або забезпечують ці переміщення. Педагогічний підхід об'єднує ці два підходи, тому що має на меті забезпечити переміщення індивіда в соціальній структурі суспільства завдяки відповідній підготовці майбутніх фахівців під час їхнього навчання у вищому навчальному закладі.

Позаяк мобільність у широкому значенні – це рух, активність, це якість, яка від природи притаманна всім людям. Але комусь більшою мірою, комусь меншою. На це впливають і темперамент, і особисті якості, і спосіб життя. Професійна мобільність – включає природну мобільність людини та

якості, яких людина набуває протягом процесу соціалізації, навчання, професійної діяльності завдяки засвоєнню знань, умінь, навичок, вмінню швидко переключатися з одного виду діяльності на інший та застосування їх під час виконання професійних завдань. Відповідно, перед навчальними закладами постає завдання розвитку цих якостей у майбутніх фахівців під час їхнього навчання у ВНЗ задля виявлення своєї компетентності, конкурентоспроможності на сучасному ринку праці в умовах динамічних змін в економіці та інших сферах життєдіяльності сучасної людини.

Розглядаючи проблему формування професійної мобільності у контексті професійної підготовки майбутніх менеджерів, маємо перш за все відзначити, що сьогодні фахівців такого напрямку готують різні навчальні заклади, відповідно надаючи їм певного спрямування. З одного боку, спостерігається надлишок таких фахівців, а з іншого – їхнє працевлаштування на різних підприємствах, в організаціях, сферах діяльності. Типовою є ситуація необхідності професійної переорієнтації, що підтверджує необхідність виявлення менеджерами професійної мобільності.

Досвід роботи із студентами заочної форми навчання, які здобувають другу вищу освіту, яскраво доводить, що ті, хто здобуває спеціальність менеджера, навчаючись у ВНАУ, працюють у різних організаціях. Зокрема, у страхових компаніях, фінансових та банківських установах, у системі АПК тощо. На наше запитання щодо того, яких знань, умінь, навичок їм бракує, студенти відповідають залежно від напрямку діяльності, до якої вони залучені. Таким чином, стає зрозуміло, що попри все створити умови для професійної підготовки майбутніх менеджерів дуже складно, бо в умовах мінливості сучасного ринку праці передбачити сферу професійного застосування знань майбутніх фахівців досить складно. Відповідно для того, щоб забезпечити фахівцеві знаннєве підґрунтя професійної діяльності, він має бути підготовлений до самостійного його набуття.

До цього варто також додати й різновекторність потенційних професійних обов'язків фахівця з менеджменту. Науковці використовують різні підходи для визначення кола обов'язків менеджера. Так, Й.Завадський [8] визначає такі основні функції і завдання, які здійснюють менеджери-керівники:

Лінійне управління й упровадження ринкового механізму господарювання.

- Прогнозування, визначення цілей і першочергових завдань.
- Організація, мотивація і контроль.
- Розпорядництво, регулювання і координація.
- Управління матеріально-технічними і фінансовими ресурсами.
- Управління трудовими ресурсами та мета управління.
- Підприємницька діяльність.
- Управління маркетингом.
- Управління нововведеннями.
- Управління природокористуванням.
- Управління зовнішньоекономічними зв'язками.

Коло обов'язків досить широке і трансформується в процесі зміни виду діяльності. А це означає, що обов'язки, які виконуватиме фахівець, можуть і будуть й надалі трансформуватися, а задля успішної кар'єри йому необхідно гнучко, швидко й успішно реагувати на нові вимоги, постійні зміни в них.

Маємо також взяти до уваги, що фахівці з менеджменту працюватимуть у системі людина – людина, що зумовлює цілу низку вимог до їх особистісних властивостей та якостей, які забезпечать як вияв професійної мобільності, так і успішність взаємодії з іншими. Необхідність налагодження взаєморозуміння з різними людьми, гнучке реагування на їхні особистісні риси зумовлює, потребу пристосування до кожного, розвитку адаптаційного потенціалу тощо.

Висновки. Означене вище зумовлює важливість формування професійної мобільності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері менеджменту. А процес іншомовної підготовки надає потенційно великі можливості для реалізації цього завдання.

Перспективи подальшого дослідження. Теоретичне та методичне забезпечення формування професійної мобільності в процесі іншомовної підготовки становитиме перспективи нашої подальшої роботи.

Література

1. Безпалько О.В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів / О.В. Безпалько // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка : зб. наук. праць. – Випуск 14. Ч. 2. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – С. 73-80.
2. Вашенко А. М. Формування професійної мобільності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А.М.Вашенко. – Одеса, 2006. – 183 с.

3. Гуров Ю. С. Образовательные потребности студенческой молодежи / Ю. С. Гуров, Т. Я. Сильвестрова // Технологии качества жизни. – 2001. – № 2. – Т. 1. – С. 41-44.
4. Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России : диссертация ... д-ра пед. наук : 13.00.08/ Л.В.Горюнова. – Ростов-на-Дону, 2006. – 427 с.
5. Дворецкая Ю. Ю. Психология профессиональной мобильности личности : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Юлия Юрьевна Дворецкая. – Краснодар, 2007. – 143 с.
6. Дементьева О.М. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов в учреждениях среднего профессионального образования : автореф. ... дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / О.М. Дементьева. – М., 2009. – 22 с.
7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав. – 2004. – 352 с.
8. Завадський Й. Менеджмент : Management – Т. 1. – К.: Українсько- фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 543 с.
9. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Є. А. Іванченко. – Одеса, 2005. – 181 с.
10. Кожемякіна Н. І. Соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кожемякіна Н. І. – Одеса, 2006. – 329 с.
11. Кугель С. А. Профессиональная мобильность в науке / С. А. Кугель. – М. : Наука, 1983. – 372 с.
12. Одегов Ю. Г., Руденко Г.Г., Журавлев П.В. Миграционные процессы и занятость в России (история и современность) : учеб. пособие. – М. : Изд-во Рос. экон. акад., 1995. – 430 с.
13. Рошин С. Ю. Экономика труда : экономическая теория труда : учеб. пособие для студ. вузов / С. Ю.Рошин, Т.О. Разумова; МГУ им. М. Ю. Ломоносова. – М. : Инфа-М, 2001. – 400 с.
14. Рывкина Р. В. К изучению социолого-психологических аспектов трудовой мобильности / Р. В. Рывкина // Методологические проблемы социологического исследования мобильности трудовых ресурсов: [сб. статей] / отв. ред. : Т. И. Заславская, Р. В. Рывкина. – Новосибирск. Наука, 1974. – С. 79-107.
15. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин; пер. с англ.; под. общ. ред. А. Ю. Согомонова. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
16. Сучасний словник іншомовних слів. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
17. Сушенцева Л. Л. Професійна мобільність як сучасна педагогічна проблема / Л. Л. Сушенцева // Новые технологии обучения : науч. метод. сб. / Ин-т инновационных технологий и содержания образования МОН Украины, Академия междунар. сотрудничества по креативной педагогике. – К. : Винница, 2010. – Вып. 66, ч. 2. – С. 203-210.